

א. התוס' פרשו שר' אילעאי הורה כרבי שמעון. ואולם רש"י מפרש שר' אילעי סובר כן גם בדעת ת"ק דמתניתין שהוא זכר ודאי ואעפ"כ אינו נשחט במקדש כי נראה כבע"מ, הלכך נתמעט מהקרבה.

ב. מסקנת הסוגיא כפי שכתבו הרמב"ן והרא"ש, שבהמת טומטום המטלת מים במקום זכרות – ודאי זכר הוא. במקום נקבות – ספק. ואולם הרמב"ם (בכורות ב,ה) כתב שבכל אופן ספק הוא. (וע' יד דוד; ליקוטי הלכות – עין משפט ק). ע"ע ב"ב קמ.

בקרבת העוף (שלא נאמר בו 'תמים זכר'); לסתם משנה – אינו כשר להקרבה משום מיעוט מן הכתוב. הלכך אם נמלק – הריהו כנבלה ומטמא בבית הבליעה כשאר נבלת עוף. ולדברי רבי אליעזר – כשר להקרבה (תוס') כיון שלא נאמר בו 'זכר' ו'נקבה'.

כאמור, לרב חסדא לא נתמעט אלא אנדרוגינוס אבל טומטום ספק זכר ספק נקבה הלכך כשר אף לת"ק. הרמב"ם פסק (איסור"מ ג,ג פסוה"מ ז,ד) לפסול, בין בטומטום בין באנדרוגינוס. יש שצדדו לומר שאף לרבי אליעזר אסורים להקריבם מדרבנן (עתוס' יבמות פג:).

פרק שביעי; דף מג

סד. א. אלו סוגי מומים ופגמים פוסלים באדם לשרת במקדש? מה דינו של מום עובר?

ב. אלו הם מומי האדם בתבנית הראש, הצואר והגב?

א. שלשה סוגי מומים ישנם באדם; מומים גמורים, הם אותם הפוסלים בבהמה, ויש מהם שאינם שייכים בבהמה כגון בגבות העינים כדלהלן. אם עבד בהם – לוקה ומחלל עבודה (לא יקרב... לא יגש כי מום בו. ולא יחלל... ולמדנו גרב גרב וילפת ילפת בבהמה ובאדם, ליתן את של זה ושל זה בזה). אפילו עבד בשוגג, כגון שלא נודע לו שהוא בעל מום – עבודתו פסולה (תרומות ה,א; רמב"ם ביא"מ ו,ו).

וישנם פגמים קלים מהם שאינם פוסלים בבהמה ופוסלים באדם משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' (כל איש... מזרע אהרן הכהן). והעובד בהם – לא חילל.

לפי גרסתנו בגמרא (וכ"ג רש"י ורבנו גרשום), העובד בפגמים אלו עבר ב'עשה' (מזרע אהרן – יקרב, הא אינו שוה בזרעו – לא יקרב, ולא הבא מכלל עשה – עשה), הלכך אינו לוקה. ואילו הרמב"ם (ביא"מ ו,ו ובפיה"מ) כתב שלוקה אלא שאינו מחלל עבודה.

ויש דברים שפסולם חכמים (רמב"ם ביא"מ ה,יז) משום מראית העין מפני שמאוסים, וכדלהלן.

יש שכתבו שמדברי הרמב"ם משמע לכאורה שגם מאותם המנויים בפרשה בפירוש, יש מהם שאינם מחללים עבודה, כגון גבן וחרום (ע' בלקוטי הלכות עין משפט את פ ועוד). ואולם בחזו"א (כ,ד) כתב שאין זו כוונת הרמב"ם, שהגבן וחרום המפורשים – מחללים עבודה ודאי. וכן כתב בספר חדושים ובאורים (ה,כ), ונתן כלל בדבר: כל שינוי המתיחס לאדם בכללותו, כלומר אדם זה משונה, כגון הכושי והנגס והכילון והלפתן – אינו נחשב מום אלא כאדם משונה, ולא נפסל אלא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. וכל שהפגם מתיחס לאבר מסוים, הרי האדם 'בעל מום', חוטמו שקוע או שעניו למעלה וכדו'.

ובין שהיה המום קבוע בין שהיה עובר, כל זמן שהוא נמצא באדם – פסול לעבודה ומחללה, ולוקה (רמב"ם ב"א"מ ו,ב). לאחר שעבר – כשר (עפ"י תורת כהנים כא; רמב"ם שם ובסהמ"צ ל"ת עא וע"ש בהשגות הרמב"ן). החולה פסול לעבודה כמו בבהמה. ודוקא כשהוא רועד וכושל (עפ"י רמב"ם ביאת מקדש ז,ב. וערש"ש יומא כג.).

ב. אלו הפגמים המיוחדים לאדם, בתבנית הראש והצוואר והגב:
הכילון – ראשו דומה לכיסוי החבית ('אכלא'), חד למעלה ורחב למטה (כפרש"י. וקרוב לזה פירש הרמב"ם, שיש לו בליטה מוגבהת באמצע קדקדו, דומה לכלי ששואבים בו היין מהחבית).
הלפתן – כשורש לפת שראשה רחב, והולכת וכלה למטה (רש"י).
יש מפרשים: הצוואר באמצע והראש יוצא מכאן ומכאן, כראש הלפת על העלים (רמב"ם).
מקבן – ראשו כמקבת (= קרדום, שערפו עגול וצר (רש"י). ורבנו גרשום והרע"ב מפרשים שראשו דומה לפטיש, בולט מאחור ומלפנים).
ראשו שקוט – שמשופע לפניו באלכסון. (יש גורסים: שקוע – קדקדו שוקע כאילו דחקוהו ושיקעוהו).
סקיפס (רש"ש) / **שקיפס** – גובה ראשו חסר מאחוריו, כאילו ניטל ממנו חתיכה.
צוארו שקוט, כנחבא בין כתפיו; או שמוט – ארוך מדי ונראה ראשו כשמוט.
בעל חטורת (- גיבנת, דבשת); אם יש בה עצם – פסול לדברי הכל. אין בה עצם – חכמים פוסלים ורבי יהודה מכשיר.

הלכה כחכמים. ונראה שגם אם יש בו עצם אין מחלל עבודה (הו"א כו,ז).
הקרח – פסול. איזהו קרח, שאין לו שיטה של שער מאוזן לאוזן. או שיש לו מלפניו ואין מלאחוריו. אבל יש שיטה לאחוריו ואין לפניו – כשר. יש לו שיטה לפניו ושיטה לאחוריו – ללשנא קמא דרבא כשר, וללשנא בתרא פסול (וכן פסק הרמב"ם. ב"א"מ ת,א). לתנא דברייתא, שהוא ר' יהודה – הקרחנים כשרים מדין תורה אלא שפסלום משום מראית העין.
 מי ששדרתו עקומה ונראה כאילו יש לו שני גבין ושתי שדראות; רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר: הוא גבן האמור בתורה (ולוקה ומחלל עבודה).

מהתוס' נראה ששדרה עקומה פוסלת גם בבהמה, וממילא משמע שמחלל עבודה. ואילו הרמב"ם מנאו בין המומים המיוחדים לאדם (ע' לקוטי הלכות – עין משפט. ובחזו"א כו,ה) כתב שודאי לר"ח בן אנטיגנוס לוקה ומחלל עבודה ופוסל גם בבהמה, אבל לדינא קיימא לן כתנא קמא ואין זה בכלל המומים, רק באדם פוסל משום שאינו שוה בורעו של אהרן).

דפים מג – מד

סה. א. אלו הם מומי האדם בגבותיו ובעיניו, בחוטמו ובאזניו ובפיו?
 ב. שינוי קרנים בבהמה – האם מהוה מום? קציצת טלפים מהו?

א. חסרון גבות העינים, או גבה אחת, או יש לו גבינים הרבה (בכלל זה כל ריבוי גבינין, כגון ששתי גבותיו מתחברות או שגבותיו מחולקות לשתיים בארכן או ברחבן. חזו"א כו,ה, עפ"י רש"י ורמב"ם) – זהו 'גבן' האמור בתורה (או גבן – לרבות מחוסר גבות). רבי דוסא אומר: זה שגביניו גדולים ושוככים על עיניו.
 א. אין כאן מחלוקת להלכה אלא על משמעות גבן שבתורה (רמב"ם).
 ב. משמע מהרמב"ם והרע"ב שלדעת הכל אין זה מום גמור לחלל עבודה אלא משום שאינו שוה

בזרעו של אהרן (וערש"ש; לקוטי הלכות - עין משפט). והחזו"א כתב שאין זו כוונת הרמב"ם אלא גבן האמור בתורה ודאי מחלל עבודה, אלא שהסתפק שם בכל הדברים שנתרבו בכלל גבן, האם מחללים או אינם אלא אסמכתא ועיקר הפסול משום שאינו שוה בזרעו של אהרן. ג. גבה השונה במראיתה מחברתה - פסול (תוספתא; רמב"ם ביאת מקדש ת,ד).

החרום - שחוטמו שקוע. רבי יוסי אומר: אין חרם אלא הכוחל שתי עיניו כאחת. אמרו לו: הפלגת, אעפ"י שאינו כוחלם כאחת.

א. יש אומרים שסתם מתניתין כרבי יוסי, ויש חולקים. הרמב"ם פסק כחכמים.

ב. נראה שרבי יוסי וחכמים נחלקו בנוגע לחילול עבודה, אבל לדעת הכל גם אם אינו כוחל עיניו כאחת - אינו שוה בזרעו של אהרן (חזו"א כו,ח).

בכלל 'חרום' - זה חוטמו סולד (= קצר (רש"י). וי"מ שאמצע חוטמו או קצהו בולט כלפי מעלה או עקום לצד אחר (ערמב"ם ה,ג, ור"ג; חזו"א כו,ח), בולם (= סתום) ונוטף (= ארוך ותלוי למטה משפתיו. רש"י). כן דרשו מריבוי או חרם.

העיוור - שניטלו עיניו או אחת מהן (עור), או שעניו קיימות ואינו רואה בהן, כגון חוורור ומים הקבועים (איש עור), או שהוכתה ראייתו ע"י פגם בעין (דק), או שרואה כרגיל אלא שעניו מבלבלות, כגון ש'חוט' מן הלבן נכנס לשחור (תבלל) - כל אלו מומים הפוסלים.

וכן אם היו עיניו קבועות שלא במקומן הראוי, שתיהן למעלה או למטה או אחת למעלה ואחת למטה, או שתיהן במקומן אלא שרואה באחת לכיוון מטה ובאחת לכיוון מעלה, או עיוות אחר כגון שמדבר עם חברו ונראה כמביט לעבר איש אחר - פסול, שאינו שוה בזרעו של אהרן. (... בעינו).

א. יש לעיין האם מומים הללו מחללים עבודה כדין תבלול או דק, אם לאו. ומלשון הגמרא יש לדייק שמחללים עבודה (עפ"י חזו"א כו,ד ע"ש).

ב. משמע שלפי המסקנא אם שתי עיניו במקומן ורואות למטה או למעלה - אינו מום (עפ"י לקוטי הלכות; חזו"א כו,ח).

היו עיניו גדולות כשל עגל או קטנות כשל אוז - פסול.

מבואר בתוס' שאם עינו אחת גדולה כשל עגל או קטנה כשל אוז - מחלל עבודה. היתה

אחת גדולה אך לא כשל עגל, או קטנה אך לא כשל אוז - אינו שוה בזרעו של אהרן.

היו שתי עיניו גדולות אך לא כשל עגל או קטנות אך יתרות משל אוז - כשר.

וכן היו עיניו משונות זו מזו, בגוון או בגודל ('זגדן' / 'זגדום') - אינו שוה בזרעו של אהרן.

עינים מעוגלות מעט או עגולות לגמרי - פסול משום 'אינו שוה בזרעו של אהרן' (עפ"י תוס').

עינים דומעות או טורדות כדלף - פסול משום שאינו שוה בזרעו של אהרן - כדברי רבי יוחנן (וכפרש"י ותוס'). ולדעת תנא דברייתא, הדומע ('זבלגנין'. וערש"י ר"ג ורמב"ם) אינו פוסל אלא משום מראית העין.

המעצים עיניו ומצמצמן בשמש, או שהיה ממצמץ בעיניו (עפ"י שטמ"ק) או שעניו משוטטות תדיר (שטמ"ק) או שאינו יכול לעוצמן (ע' רבנו גרשום), או בולטות מדי (ע' רמב"ם ה,ו) או מנומרות (ע' ר"ג וערוך), וכן מי

שאינו לו ריסים כלל או שהיו מרובים מדי - פסול. נשרו ריסי עיניו ועדיין נשאר שרשיהן - פסול משום מראית העין.

חוטמו אינו תואם את גודלו היחסי לאבריו, שגדול מדי או קטן בהפרש אצבע קטנה ביחס לאדם כמותו - פסול (עפ"י רש"י. וי"מ ששיעור החוטם הרגיל הוא כאצבע קטנה שלו, יתר מכך או פחות - פסול).

אזניו קטנות (הרבה רמב"ם). 'צימע' או גדולות ומדולדות למטה ('צימח') או מכווצות כספוג ('צימם'). והרמב"ם פרש: נפוחות כספוג) – פסול. היתה אוין אחת שונה מחברתה – פסול. והוא בכלל 'גדן' (עפ"י רמב"ם).

שפתו העליונה עודפת על התחתונה או התחתונה עודפת על העליונה (אפילו ללא שינוי בעצם, כדלעיל בפ"ו) – הרי זה מום.

נשרו שניו – פסול משום מראית העין.

יש אומרים שפיו רפוי ורירו נוזל ממנו פסול, והרי זה בכלל 'זבלגנין' (עפ"י רמב"ם).

ב. עז שאין לה קרנים ורחל שיש לה קרנים – כשרים לגבי מזבח. ניטלו קרני הבהמה עם זכרותם (= העצם הקשיח שבתוכן); אם נעקרו לגמרי (עד שנראית גומה בראש) – הרי זה מום גמור ופודים עליו. ואם נגממו ושרשיו נשארו – פסולה ואינה נפדית. נקצצו ראשי קרניהם, בחלק שממעל לזכרות, ונשארה הזכרות בשלמותה – כשר.

בטלפים; ניטלו הן וזכרותן עמהן – פסולה ונפדית. נקצץ רק החלק שמעבר לזכרות – כשרה.

דף מד

סו. האם מותר להשתין מים בפני אחרים?

אעפ"י שדרך תלמיד חכם להיות צנוע בהליכותיו ואינו שותה מים בפני רבים (מלבד בסעודה, אוכל ושותה עם כולם (עפ"י תוס'). וכתבו שזה ששנו במסכת ד"א שמיסב פניו כששותה ברבים, דוקא במים שנשתים לצמא ואין דרך הרבים לשתותם ביחד. ואולם לפנינו במסכת ד"א אין מוזכר 'מים'. וגם משמע שם לפום ריהטא שמדובר בסעודה. וכ"מ בספר הרוקח שכת'). ורבנו תם מפרש שאין להקפיד בדבר אלא כוונת הגמרא אפילו אנשים צנועים שאינם רוצים לשתות מים בפני רבים [וצ"ב כיצד יפרש ברייתא דמסכת ד"א. ואפשר שנקט דפליגא אתלמוד דילן, או אפשר שתלוי במנהגי המקומות בשתייה]] – אל לו להמנע מלהשתין בפני רבים כשנצרך, שמא ימתין ויסתכן. (והמליצו: לא יהיה בך עקר ועקרה – ובבהמתך, כאשר תשים עצמך כבהמה, שלא תהא צנוע בהטלת מים). וכן כלפי מה שהזכירו מלהשתין מים בפני מטנו ערום (שבת סב:), אין זה אמור כשנצרך לכך (עפ"י שפ"א שם).

ועוד אמרו בהנהגת צניעות: אין לאשה להטיל מים להדיא כנגד פניו של תינוק (אעפ"י שאינה מגלה גופה. תוס'), אבל אם היא פונה לצד אחר – אין לחוש.

דפים מד – מה

סז. אלו פגמים וחליי גוף נוספים, פוסלים את האדם לשרת בקודש?

מחלות כלליות: נכפה, אפילו אחת לימים (כלומר אפילו לזמן קבוע, פסול לעבודה בכל הימים. רש"י ור"ג); רוח קצירת באה עליו (= רוח שד. רש"י. תנא, רוח בן נפילים).